

DE REFORMATIE

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN
HET GEREFORMEERDE LEVEN

DIE UWE JEUGD VERNIEUWT ALS EENS ARENDS PSALM 103:3

Onder redactie van Prof. Dr K. SCHILDER, Kampen.

Medewerkers: Dr H. A. van Andel, Solo; Dr R. E. van Arkel, Utrecht; N. Baas, Amsterdam; Dr Henry Beets, Grand Rapids; Dr H. Bergema, Karoeni; Dr F. A. den Boeft, Rotterdam; Dr E. T. v. d. Born, Heemstede; Mr A. Bouman, Rotterdam; Ir B. ter Brugge, Almelo; Dr K. J. Cremer, Kampen; Mevr. W. Cremer-de Vries, Kampen; Dr R. J. Dam, Kampen; Dr A. C. Drogendijk, Dordrecht; Dr D. v. Dijk, Groningen; Drs D. J. Galle, Kampen; Mevr. G. Gilhuis-Smitskamp, Mijdrecht; Dr J. H. Hagenbeek, Zwolle; Dr J. van Herksen, Ermelo; Dr B. Holwerda, Amersfoort; A. Jansz, Biggkerke; Dr P. Jasperse, Leiden; Dr G. Keizer, De Steeg; Dr B. A. Knoppers, Amsterdam; Dr E. D. Kraan, Vlaardingen; A. Kuiper, Utrecht; Dr J. v. d. Linden, Poerworedjo; Dr S. O. Los, 's-Gravenhage; Drs Joh. Luijkenaar Francken, Rotterdam; Mevr. J. M. Th. Luijkenaar Francken-Schreuder, Rotterdam; Dr F. C. Meijster, Rotterdam; G. Meema, Groningen; Dr H. Mulder, Deventer; Dr A. Ringnalda, Ermelo; P. J. Risseuw, 's-Gravenhage; C. Rijnsdorp, Rotterdam; A. Schilder, 's-Gravenhage; Dr G. K. Schoep, 's-Gravenhage; Dr R. Schippers, Wanswerd; Dr J. Smelik, 's-Gravenhage; Drs H. Smilde, Groningen; Dr H. Smitskamp, 's-Gravenhage; Dr N. Streefkerk, Wollega; D. Stroom, Bussum; J. Strikwerda, Zeist; Prof. Dr C. van Til, Philadelphia Pa.; Dr C. Veenhof, Haarlem; Dr J. Veldkamp, Hilversum; Prof. Dr D. H. Th. Vollenhoven, Amsterdam; Dr M. Vreugdenhil, Meliskerke; Dr F. de Vries, 's-Gravenhage; Dr J. de Vries, Tilburg; Dr D. K. Wielenga, Capelle a. d. IJssel; Mr J. A. de Wilde, 's-Gravenhage; Dr S. U. Zuidema, Solo.

Alle stukken bestemd voor de Redactie zende men aan:
Prof. Dr K. SCHILDER, Vloedijk 101, Kampen.

Drukkers-Uitgevers:
OOSTERBAAN & LE COINTRE, Goes.
Tel. No. 58. — Postrekening No. 36000.

Abonnement: f2.50 per halfjaar bij vooruitbetaling.
Voor 't Buitenland f7.50 en voor Ned.-Indië f6.— per jaar.
Advertentiën: 25 ct. per regel. — Losse nummers f0.15.

INHOUD: Hoofdartikel: Over het onkerkelijkheidsprobleem, III. — Uit de Schrift: Geen catalogus van gezichten! (2 Cor. 12:6b). — Kerkelijk leven: De oude en de nieuwe „diastheke”. II. Boekverkoop. Opleiding predikant voor Argentinië. De groote Catechismus van Zacharias Ursinus, III. — Even parkeer: De geschiedenis van een toga. — Literatuur en kunst: Schippers op den Rijn. — Geestelijke adviezen: Kleingelooft. — Uit het pol. en soc. leven: Waarom „inschakeling” zoo moeilijk is. — Uit de historie: Prof. Dr H. H. Kuiper over het karakter en de bevoegdheid der meerdere vergaderingen, II. — Persschouw. — Correspondentie. — Kerknieuws.

HOOFDARTIKEL

Over het onkerkelijkheidsprobleem.

III.

Oorzaken en ontstaan van het probleem.

De vraag rijst, waarom de onkerkelijkheid de onkerstening op haar weg niet „geschaduw” heeft; waarom ze haar niet op den voet heeft gevolgd.

Het is moeilijk op die vraag een afdoend antwoord te geven; wel laat zich het een en ander vaststellen, dat in een bepaalde richting wijst.

Het historisch materialisme van de oude moderneren heeft, wonder boven wonder, den grooten exodus uit de kerken niet veroorzaakt. Dit modernisme maakte zich breed in ons kerkelijk Jeruzalem in de vorige eeuw, waar het door het liberalisme was voorafgegaan, doch het duurde nog tot omstreeks de „eeuw-wende” dat de onkerkelijkheid als een nieuw verschijnsel aan den kerkelijken hemel werd waargenomen. En juist toen was het historisch materialisme wetenschappelijk al weer prijsgegeven! Het zou dwaasheid zijn alle verband tusschen beide te loochenen, maar de verbinding tusschen het „oude” modernisme en de „nieuwe” onkerkelijkheid had een „transformator” noodig, wilde ze effect sorteerden. Die ontbrak haar in de dagen van Kuenen en Scholten en daarom kon de onkerkelijkheid toen — ondanks den treurigen toestand van kerk en „kerkvolk” — niet doorzetten.

Die „transformator” was de opkomende sociaal-democratie, die, naar gelang haar vat op de arbeidersmassa toenam, breede volkslagen van de kerk trachtte te vervreemden. Van meet af hebben de leiders der sociaal-democratie er bewust naar gestreefd, den band met de kerk losser te maken. In figuren als Troelstra, Van Kol e.a., die de partij in 1894 in het leven riep, verkreeg deze, bewust anti-kerkelijke, geest z'n belichaming. De invloed, die van hen is uitgegaan, zij het vaak indirect, tot de ontkerstening van ons volk, kan niet gemakkelijk worden onderschat. De gematigder geest, die met de aanvaarding van het Leidsehe Program in 1912 ging domineeren, veranderde in wezen aan de kerkelijke visie van den Marxistischen arbeider niets. De sociaal-democratie heeft noch in haar rechter-, noch in haar linkervleugel ooit de positie van de kerk juist weten te taxeren. Innerlijk werd de band, die de massa aan de kerk bond al losser, zoodat ten slotte ook voor de laatste stap geen halt werd bevolen: de verklaring niet langer tot een godsdienstige gezindte te willen behooren. We willen in dit verband wijzen op de uitnemende artikelen indertijd door Ir ter Brugge over de ontkerstening in dit blad gepubliceerd, al heeft deze z'n onderwerp beperkt tot de Nederlandsche arbeidersmassa. Voorts is de invloed van de openbare, godsdienstlooze, school op de onkerkelijkheid zeer groot geweest.

Het spreekt wel vanzelf dat de kerk als instituut niet in alles vrij uit gaat. Ze had zich meer

met de sociale nooden moeten inlaten en ze had dat eerder kunnen doen, dan ze heeft gedaan, doch niemand meene, dat dit juist de onkerkelijkheid de groote stimulans heeft gegeven. Indertijd toonde het Handelsblad zich hoogst verwonderd over een Engelsche uitspraak, dat de kerk in de eerste plaats weer preeken zou het volle Evangelie en niet van alles zou „doen”, maar in de historie is deze uitspraak volkomen gerechtvaardigd, aldus Dr Sietsma in het Geref. Theol. Tijdschr. van Febr. 1938: „voor zoover de kerk als instituut aan den grooten afval schuld heeft, ligt die schuld niet in de eerste plaats in de verwaarloozing van eenige sociale roeping, maar in de verwaarloozing van haar kerkelijke roeping, n.l. werkelijk kerk te zijn”. Toen het modernisme en het meer of minder zuiver Marxisme, belichaamd in de S. D. A. P. en de Communistische Partij, den akker bereid hadden, is het zaad der onkerkelijkheid allerwege ontkiemd. En... de kerk zelf heeft mede voor een voorspoedigen groei van het nieuwe gewas gezorgd: de kerkelijke belasting in de Ned. Herv. Kerk werkte als de klap op de vuurpijl!

De groote exodus dateert van den dag der invoering der kerkelijke belasting. Zij, wie de kerk geen offer waard was, zijn toen heengegaan, en die uittocht is nog niet uitgewerkt. Wanneer men deze onoverwinnelijke belastinggeschiedenis op de keper beschouwt, heeft ze niet alleen een schaduwkant, maar wel degelijk ook een lichtzijde. Onbewust immers doet hier de kerkvoogdij in de Ned. Herv. Kerk, wat des kerkeraad's is, het zuiver houden van de kerk... Doode ranken aan den wijnstok van het kerkinstituut worden zoodoende afgesneden, tenminste een gedeelte van het sprokkelhout wordt opgeruimd. Kwantiteitsverlies is hier kwaliteitswinst. Hoe grootere deze uittocht uit de Ned. Herv. Kerk wordt, des te zuiverder zal ze zich als Kerk openbaren. In een lezenswaard artikel van Ds J. P. van Bruggen te Amsterdam in het Weekblad der Ned. Herv. Kerk van Febr. '38, zegt deze hierover treffende dingen, al ziet hij o.i. de situatie in de dorpen in een te gunstig licht. Wanneer hij zegt, dat de kerkelijke zede er nog heerscht (op de dorpen. J. W. A.) „met ongeschreven wetten en er moed noodig is, om op het platteland met de kerk te breken”, plaatsen we een vraagteken. De ontkerstening van ons volk is waarlijk geen grotestads-probleem alleen! Doch dat het grotestads-probleem de los-van-de-kerk-beweging zeer heeft bevorderd, springt ieder in het oog. „De stroom dorpelingen, die voortdurend de stadskerken blijft vullen, voorziet deze van nieuwe levenssappen. Het dorpskarakter, dat voor plm. dertig jaar de stadsgemeente nog kermerkte is nu geheel verdwenen.” In het begin van de 20e eeuw was het in de stad nog zoo, dat de wijkbewoners hun predikant en de families elkaar kenden, toezicht op elkaar houdend. Volgens Ds van Bruggen schuilt het eigenlijke gevaar voor de kerk juist in die breede schare, die nog in de kerkelijke boeken en op de kerkelijke kaarten voorkomt, terwijl ze in feite totaal los is van de kerk. Juist de velen, die hun lidmaatschap nog niet hebben opgezegd, maar nimmer een voet over den kerkdrempel zetten, zouden het kerkelijk apparaat belemmeren te werken. Voor wat Amsterdam betreft, becijfert Ds van Bruggen, dat van de 160.000 Hervormden 's Zondags 10.000 menschen ter kerk komen, terwijl er globaal geschat ongeveer 30.000 min- of meer meeleevenden zullen zijn. In de kringen dezer onverschilligen heeft de onkerkelijkheid haar tienduizenden verslagen.

In Duitsland is de „Kirchen-Austritts-Bewegung” voorwerp van indringende studie geweest. Ook daar dateert de beweging van plm. 1900, al zijn op zich zelf staande uittredingen altijd voorgekomen. Nu heeft men daar opgemerkt, dat het

UIT DE SCHRIFT

Geen catalogus van gezichten!

Maar ik houd (daarvan) af, opdat niemand van mij denke hetgeen hij ziet, dat ik ben, of dat hij uit mij hoort.

2 Cor. 12:6b.

Corinthe was de gemeente van geestdrijverij. Dat wil zeggen: men hechte hier overdreven waarde aan de charismata, de bijzondere geestelijke gaven, gelijk de kerk die in den eersten tijd na Pinksteren ontving. Er was een belangrijke groep, die alleen

verschijnsel zich in een viertal „golven” heeft herhaald („Hochfluten”, voorafgegaan door een korte „Vorflutwelle”). De eerste golf was van weinig beteekenis, doch de tweede, die van 1913—1914, veroorzaakt door samenwerking van vrijdenkersorganisaties en sociaal-democratie, was van verder grijpenden invloed. Ze richtte zich tegen de kerk als hét bolwerk van den monarchalen en burgerlijken staat, benutte de socialistische terreur in bureaux en fabrieken en zocht haar kracht in de wildste agitatie tegen religie en kerk. De oorlog veroorzaakte echter een plotseling weg-ebben van deze golf; er vond een sterke ontwakking en verlevendiging van het nationaal en religieus besef plaats. De derde „golf” zette in met den ongelukkigen afloop van den wereldoorlog (1919: 224.000 en 1920: 305.000 uittredingen!). Daarna begon de laatste „Welle” aan te rollen in de jaren van den grooten nood, doch ook zij heeft de fundamenten der kerk niet kunnen vernietigen. Over de kerkelijke statistiek van het Derde Rijk zijn nog geen gegevens voorhanden. Ook hier bleek, dat de socialistisch-materialistische wereldbeschouwing de moeder der beweging is, al zijn er overigens niet vele parallellen te trekken met het oog op de Nederlandsche onkerkelijkheid.

Ten slotte doet zich in Noord-Nederland nog een eigenaardig verschijnsel voor, dat van grooten invloed is op de onkerkelijkheid in die gewesten, n.l. een eigenaardig positiekiezen tegenover de Sacramenten der Kerk, Doop en Avondmaal. De openbare geloofsbelijdenis wordt in het Noorden minder gemakkelijk afgelegd, dan in andere delen van het land. Sterk wordt gevoeld, dat dit belijdenis doen toegang vragen tot het Heilig Avondmaal is. Vorige generaties — thans wordt het beter — kwamen vaak maar voor een deel tot de belijdenis en dus tot het Avondmaal, met het gevolg, dat de kinderen dezer doopleden — hoewel kerkelijk meelevend — niet werden gedoopt. In Noord-Nederland is een aanzienlijk percentage der onkerkelijken niet ontkerstend, zooals in de groote steden. Deze groepen worden wel kerkelijk behandeld, doch de volksaard laat niet toe, dat een beslissing over Doop en Belijdenis al te sterk wordt geforceerd. De toestand in het Noorden is dus niet zóó ongunstig als ze, bij oppervlakkig kennismaken van het percentage onkerkelijken, wel lijkt. Ondanks dat is de toestand ernstig genoeg.

Mag de kerk zich nu troosten met de bovenvermelde „Ersatz”: „het is zoo erg niet: kwantiteitsverlies is kwaliteitswinst?” Mag ze er zich afmaken met de bewering, dat van den boom der kerk alléén de wormstekige vruchten afvallen, maar dat de goede gestaag aan-rijpen? Volstrekt niet. De onkerkelijkheid is het brandendst probleem van kerkregering en zielszorg in dezen ontwrichten tijd. En aan de juiste therapie van deze ziekte dient een juiste diagnose vooraf te gaan. Het ware te wenschen, dat óók in Nederland de onkerkelijkheidsproblematiek grondig werd bekeken.

Gr.

J. W. AGTERKAMP.